

Udgiver: NOAH, Kompagnistræde 37, o. g., 1208 København K, postgiro 16 00 39

NOAH udgives af

NOAH

Kompagnistræde 37 o.g.

1208 København K.

Giro 160039

Tlf. (01)156052

Kontoret åbent mandag-fredag kl. 10-16 samt de fleste hverdagsaftner.

Abonnement: NOAH 25-36 kr. 35.-

Temanumre:

NOAH 10 (om vand) kr. 2.-

NOAH 14/15 (om økologi) kr. 5.-

NOAH 19/20 (om Stockholmkonferencen) kr. 5.-

NOAH 23/24 (om mad) kr. 5.-

Ved køb af mere end 100 stk. af NOAH 14/15, 19/20 og 23/24 gives 1 kr. rabat pr. stk.

Øvrige ældre numre kan fås, så længe oplag haves, bl. a. NOAH 19-24 kr. 15.-.

Bestillinger sker ved indbetaling til giro 160039. Anfør på talonen, hvilke numre, der ønskes tilsendt.

Meddelelser om flytning sendes til dit posthus.

Reklamationer over udeblivelse og uregelmæssigheder i levering meddeles dit posthus, som skal ligge inde med de(t) manglende eksemplar(er).

Manuskripter og fotos modtages gerne. Bladgruppen føler sig dog ikke forpligtet til at bringe alle indlæg.

Forsidetegningen forestiller en kvik-sølvforgiftet duehøg. Den har levet af småfugle, der har ædt kviksølvbejdset såsæd.

Tegner: Hanne Rode.

Om NOAH-bladets udgivelse.

NOAH-bladet udkommer, når der er stof til et nummer og altså ikke til faste tidspunkter. Vi ved godt, det skaber visse problemer for abonnenterne, at der ikke er tale om f. eks. årsabonnement.

Når vi alligevel opretholder den ordning kun at udsende bladet, når der er stof til et nummer, skyldes det, at NOAH-bladet ikke har nogen fast redaktion. NOAH/Københavns bladgruppe er kun et koordinationsorgan, som de forskellige grupper kan betjene sig af, hvis de ønsker det. Flere grupper har med tiden sat sig som opgave at lave temanumre om deres emne. Eksempler herpå er NOAH 10 (om vand), NOAH 14-15 (om økologi), NOAH 19-20 (om FN-konferencen i Stockholm) og NOAH 23-24 (om mad).

Det ville være et urimeligt og umuligt forlangende at afkræve grupperne materiale til bestemte tidspunkter, ligesom det ikke kan være i abonnenternes interesse, at NOAH udkommer med et nummer, bare fordi tiden nu var inde til det.

NOAH 25 er redigeret af NOAH-Københavns bladgruppe. Følgende har medvirket til bladets indhold og udformning:

Jesper Ansbæk (ja)

Thorbjørn Christensen

Benny Gensbøl (fuglefotos s. 3 og 4)

Ingrid Hind (ih)

Jan Kragh Jacobsen (jkj)

Poul Johansen

Ole Larsen

Lisbeth Lassen

Henning Schroll (hs)

INDHOLD

Fuglene og miljøgiftene.....	3
Forureningskontrol i Kina.....	6
Miljøloven.....	9
Ankenævnet.....	11
Nitrat i spinat.....	13
Farlige farvestoffer.....	14
NOAHs udgivelser pr. 15. dec....	15
Landbrugets energiforbrug.....	16

**HUSK NYT
ABONNEMENT!
SEND GIROKORTET
I DAG** (SE OM DU HAR BRUGT DET GIROKORT,
DER VAR INDLAGT I NOAH 23/24)

Fuglene og miljøgifterne

Status 1973

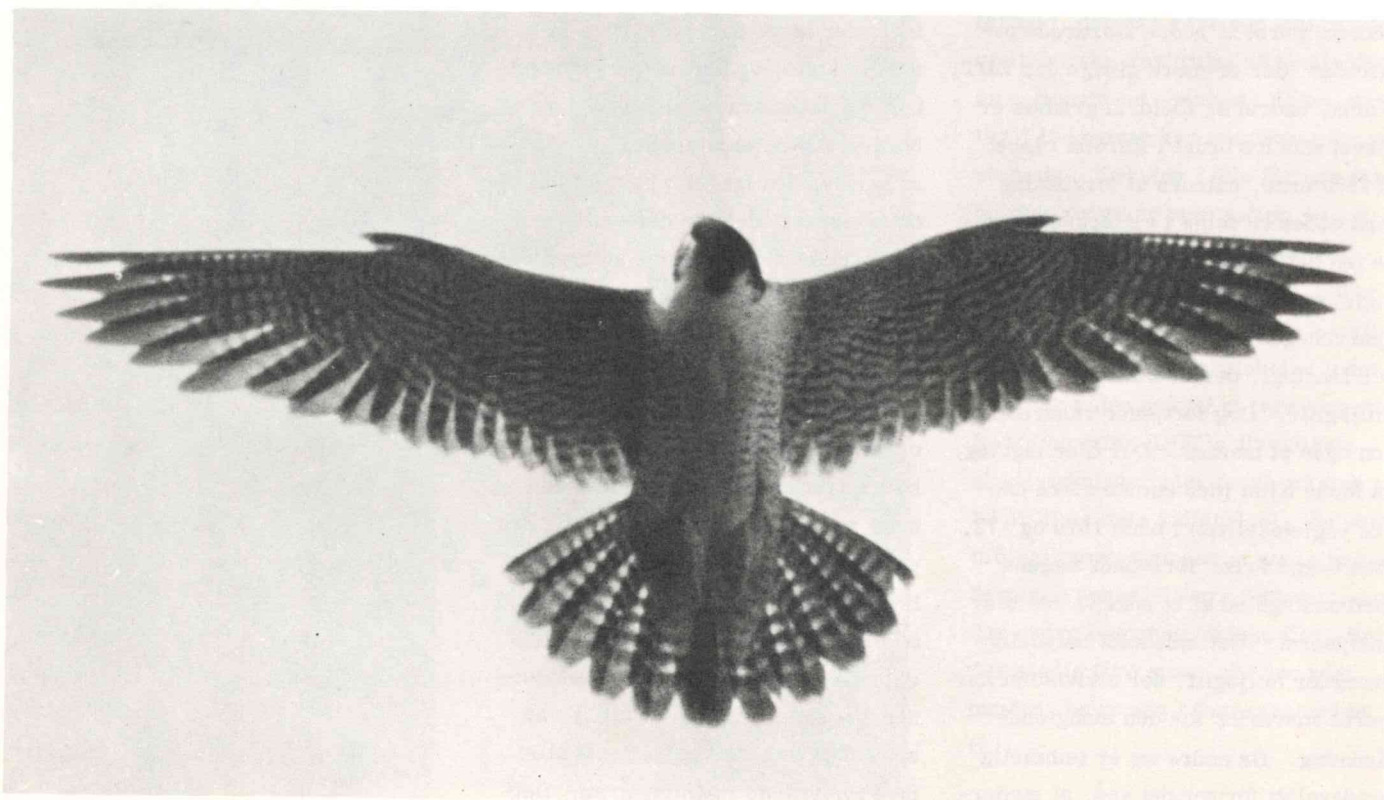
I slutningen af 1960'erne blev det endelig klart, at miljøgifte havde været ansvarlige for tilbagegangen af en række fuglearter, både i Nordamerika og Europa. I England, hvor brugen af landbrugsgifte har været mere intens og forskningen mere omfattende end i Danmark, var det især Vandrefalk, Spurvehøg, Tårnfalk og Slørugle, der gik tilbage. Jeg har tidligere (i "Status over den danske dyreverden", udgivet af Zoologisk Museum, København 1971) givet en oversigt over den indflydelse miljøgifte kan antages at have haft på den danske dyrebestand. Her skal jeg forsøge at vurdere de sidste 2 års udvikling. Vurderingen baserer sig især på de analyser, der er udført af Landbohøjskolens afdeling for farmakologi og toksikologi, på gulte æg og døde fugle indsamlet af medlemmer af Dansk Ornithologisk Forening.

Omkring 1970 blev brugen af DDT forbudt i en række industrilande, heriblandt Danmark og Sverige. Anledningen var ikke så meget, at man frygtede DDT's virkninger på mennesker, som at man i årene 1967-69 havde fundet ud af, at DDE (et omdannelsesprodukt af DDT) bevirker at fuglenes, specielt rovfuglenes æggekaller bliver tyndere end normalt, så at æggene ikke klækkes og der ingen unger kommer på vingerne. Man havde kunnet vise, at praktisk taget samtidigt med at DDT indførtes i England (1946-47) blev tykkelsen af spurvehøge- og vandrefalkeæg nedsat. Disse fund var så alvorlige, at mange lande meget hurtigt indførte noget nær totalt forbud mod anvendelsen af DDT.

Har dette nu bevirket, at danske fugleæg ikke mere indeholder DDE (eller DDT)? Nej, på ingen måde. Den mediane koncentration af DDE i en række danske spurvehøgeæg, der var

fundet ikke klækkede i rederne i 1972, var 33ppm (parts per million = milliondedele). Disse koncentrationer er høje, højere end hvad der gennemgående findes i engelske æg, og så høje at de giver en betydelig formindskelse af skaltykkelsen. Der er derfor næppe tvivl om, at det er indholdet af miljøgifte, der har bevirket at disse æg ikke klækkede.

Hvor stammer nu dette DDE/DDT fra? Spurvehøgen lever af småfugle på størrelse med gråspurven. Mange af de fugle spurvehøgen fanger i slutningen af april og begyndelsen af maj, når den er i gang med æglægningen, vil være trækfugle, der er på vej nordpå fra deres vinterkvarterer i middelhavslandene og Afrika. Svenske undersøgelser har vist at småfuglene indeholder mere DDT om foråret når de ankommer til Sverige, end når de forlader landet om efteråret. Særlig rødhalsen, der overvintrer i Sydeuropa, kan indeholde meget DDT, mens

vandrefalk

omvendt havesangeren, der overvintrer i tropisk Afrika, kun indeholder lidt DDT. Meget DDT anvendes bl. a. i de syderuopæiske vinmarker. Der strømmer altså til stadighed DDT ind i Danmark med trækfuglene, og det er åbenbart ikke for øjeblikket muligt at opnå lave koncentrationer i danske fugle blot ved lokale begrænsninger. Om man så skal gå ind for begrænsninger af DDT-brugen i de sydlige lande er et kompliceret spørgsmål. Det er muligt at anvende sprøjtemidler af fosforsyreester-typen ("bladan" m. fl.), men disse er væsentlig dyrere end DDT og andre klorerede pesticider. Samtidig er behovet for sprøjtning utvivlsomt større end i tempererede klimater. Der foreligger ikke tilstrækkeligt med analyser af spurvehøgeæg fra 1960'erne til at man kan vurdere om indholdet af miljøgifte er blevet mindre. Undersøgelser af Dansk Ornithologisk Forenings rovfuglegruppe tyder dog på, at det ikke står så slemt til nu som i 1960'erne (værst 1963-65). Dels synes spurvehøgebestanden at være voksende, dels får de enkelte par i gennemsnit flere unger på vingerne end tidligere. Også i Skotland meldes der om fremgang for spurvehøgen. Medvirkende til fremgangen har det sikkert været at andre klorerede pesticider, der er mere giftige end DDT, aldrin, endrin og dieldrin gradvis er blevet mindre brugt i Europa i løbet af 1960'erne, således at forgiftning med døden til følge i vinterkvartererne (en del danske spurvehøge er trækfugle) er blevet sjældnere. Spurvehøgen er formodentlig den danske landfugl, der er hårdest ramt af miljøgifte. Dog fortjener vandrefalken også at nævnes. Der blev lagt æg på Møns Klint (den eneste sikre danske ynglelokalitet) i både 1970 og -72, men begge årene forsvandt æggene med undtagelse af et enkelt, der blev analyseret. Det indeholdt betydelige mængder miljøgift, der utvivlsomt har været ansvarlig for den manglende klækning. De andre æg er temmelig sandsynligt forsvundet ved, at moder-

fuglen selv har ædt dem. Et forhold som er kendt hos miljøgiftbelastede fugle, og som hænger sammen med at nogle af miljøgiftene bevirker en ændring af kønshormonbalancen. Den ændrede kønshormonbalance ligger formodentlig også bag det forhold, at vandrefalke opholdt sig på klinten i både 1971 og -73, men uden at yngle. I Storbritanien meldes der dog om fremgang for vandrefalken de seneste år, men kun for de falke, der yngler inde i landet. De falke, der yngler langs kysterne og som blandt andet ernærer sig af havfuglene, der yngler i fuglefjeldene, klarer sig dårligt. Dette tyder på at vi er ved at være kommet til et punkt, hvor miljøgifte findes i højere koncentrationer i visse havfugle end i landfugle. Dette må hænge sammen med at miljøgiftene gradvis føres ud i havet fra landfjorden (via kloakker, vandløb og regnvand). Samtidig spiller det en rolle at de klorerede miljøgifte generelt er længe om at nedbrydes (10 år eller mere?). Nogle undersøgelser på æg indsamlet på Færøerne i 1972 bekræfter, at der er anseelige mængder af miljøgifte i havfugle, selvom de som de færreste færdes langt fra hvor miljøgiftene anvendes. Mest (ca. 20ppm DDE) var der i æg af storkjoven, en mågeagtig fugl, der lever som en rovfugl af andre havfugle, og dermed er placeret højt i fødekæderne. Men selv i æg af Mallebukken, en stormfugl der lever af smådyr den fanger i havoverfladen og af fiskeaffald, var der ca. 1 ppm DDE, hvilket er i samme størrelsesorden, som hvad man finder i danske museædende rovfugles og ugles æg. Lomvien, en fiskeæder der bebor de mægtige fuglefjelde, indeholder også omkring 1 ppm DDE i æggene. Denne koncentration er langt lavere, end hvad man finder i æg af lomvier, der yngler på Christiansø i Østersøen. Her ligger koncentrationen af DDE på omkring 90 ppm. Det mærkelige er, at skønt disse lomvieæg indeholder betydeligt mere DDE/DDT end spurvehøgeæggene er deres skaller ikke fortyndede i samme grad. Det-

te viser, som også andre undersøgelser, at ikke alle fuglearter er lige påvirkelige. Det ser ud til at grunden til at rovfugle er de hårdest ramte fugle, er en kombination af, at det er relativt små koncentrationer DDE/DDT, der giver tyndskallede æg, og af at rovfuglene er højt placerede i fødekæderne. Også pelikaner synes at være meget sårbare. De meget høje koncentrationer af miljøgifte i Østersøen fremgår også af en undersøgelse af sølvmågeæg. Man samlede æg fra Christiansø, fra Saltholm, fra Lillebælt og fra Vadehavet. Æggene blev mere tyndskallede i retningen vest-øst, og indholdet af DDE var ca. 300 gange så stort i Christiansøæg som i Vadehavsæg. Sølvmå-

lomvier

geæggene er dog ret upåvirkelige af DDE, og fuglen kan slet ikke anses for truet af miljøgifte. Det vides ikke om miljøgiftindholdet i Østersø-lomvierne har nogen betydning for deres ungeproduktion. I det hele taget har vi ingen undersøgelser, der viser noget om hvorvidt danske havfugle har nedsat produktion på grund af miljøgifte, men det er undersøgelser, som det vil være meget ønskeligt at få foretaget.

PCB'er (industrigifte) er lige så udbredte som DDE/DDT og findes i koncentrationer af samme størrelsesorden i æg af havfugle både fra Grønland, Færøerne og Østersøen. Ofte er koncentrationerne noget større end af DDE, fx. indeholdt de færøske

storkjoveæg ca. 100 ppm. Også i æg af landfugle er der ofte mere PCB end DDE/DDT. PCB'erne spredes blandt andet gennem atmosfæren, og svenske undersøgelser har vist, at der til stadighed sker et nedfald på jordoverfladen af PCB.

De seneste års undersøgelser tyder på at den direkte giftighed af disse stoffer ikke er så stor som DDT og andre insektgifte, og at de heller ikke nedsætter skaltykkelsen. De virker dog på kønshormonbalancen som DDT gør det. Der er således håb om, at de store mængder PCB der er spredt over hele jorden, ikke vil være til samme skade som de klorerede insektgifte har været det. I en del lande er der blevet indført

delvise anvendelses- og fremstillingsforbud for PCB'erne, og det er også et ubesvaret spørgsmål i hvor høj grad disse har haft og har skadevirkninger. I 1969 og 1970 fandt man i en ternekoloni ved New York en del terneunger med forskellige misdannelser (øje, fjer fx.). Da disse misdannelser lignede dem, der eksperimentelt kan fremkaldes med visse af disse yderst giftige stoffer (virksomme på fostre i koncentrationer på 1-1000 parts per billion), antog finderne at miljøgifte var ansvarlige.

Sammenfattende kan det måske siges, at tressernes bestyrtelse over, hvor store negative effekter miljøgifte havde på fuglelivet, er ved at blive afløst af en svag optimisme. En optimisme, der dels har sin rod i, at nogle fuglearter atter synes at være på vej op, og dels sin rod i at det har vist sig muligt gennem undersøgelser at finde frem til årsager til tilbagegang og derefter at tage administrative/politiske forholdsregler, der har haft en del af den ønskede virkning. Forbudene mod DDT, alkylkvikslølv og PCB er eksempler på sådanne forholdsregler.

Selvom fremtiden ser lidt lysere ud af disse årsager, er der også andre forhold, der kan gøre een lidt mindre optimistisk: Forbruget af pesticider er - globalt set - næppe i dalen; særligt i U-landene kan man forvente en stigning. Væksten i alle former for produktion giver automatisk en stadig stigende belastning af miljøet med miljøfremmede stoffer. Selvom der tages modforholdsregler vil der oftest være en forsinkelse inden man har viden nok til at tage de rette forholdsregler (DDT's alvorligste skadevirkninger blev først erkendt 20 år efter dets indførelse). Selvom miljøgiftsbelastningen af nogle fuglebestande synes at være i aftagen, er der andre bestande (måske flertallet), der stadig ikke synes at have nået bunden, havørnen i Østersøområdet, fx.

Forureningskontrol i Kina

Følgende artikel er oversat fra det engelsk-sprogede kinesiske tidsskrift "China Reconstructs"

I miljødebatten fremhæves Kina tit kom et land, der kan være et forbillede for de vestlige industrilande hvad angår beskyttelsen af miljøet. Vores viden om miljøproblemerne, forureningen og forureningsbekæmpelsen i Kina er imidlertid meget beskednen, så vi (redaktionen af bladet) bringer her en artikel, der belyser Kinas officielle syn på problemerne

Kina arbejder nu gennem planlægning på at forhindre og eliminere industriel forurening af miljøet med, hvad vi kalder de "tre slags affald" - affaldsluftarter, spildevand og destillationsrester. En god begyndelse er blevet gjort i de sidste par år.

Omfordeling af industrien

Som et resultat af imperialistisk aggression og udplyndring, var industrien i det gamle, halvfeudale, halvkoloniale Kina hovedsagelig koncentreret i nogle få store kystbyer, mens det indre af landet havde meget lidt. Vores planlagte økonomiske struktur er gradvis ved at forandre denne irrationelle situation. Samtidig med at have gjort fuld brug af de gamle industriområder ved kysten, har vi også udviklet mange industriområder overalt på de enorme arealer i Centralkina og i nordvest og sydvest. Mens det gavner den økonomiske og kulturelle udvikling i disse områder, er det samtidig også lettere at bringe den industrielle forurening under kontrol.

Vi følger en plan, som går ud på at bygge industribyer andetsteds for at undgå overkoncentration af industri og forurening i de store, gamle byer. Dette betyder mindre industrielt affald, der skal bortskaffes på et enkelt sted. Det gør det også nemmere for planen om at kombinere industri med landbrug - land med by.

Ny slags oliebyer

Oliefeltet i Taching giver et godt eksempel. Da det blev anlagt, var der stor diskussion om, hvad slags beboelsesområde, det skulle have. Nogle, som fulgte de sædvanlige principper for byplanlægning, mente, at det skulle være en "olie-by" med beboelser til adskillige hundredtusinde olie-arbejdere og deres familier. Byen skulle ligge langt fra selve oliefeltet.

Kommunistpartiets komite og arbejderne ved oliefeltet studerede formand Mao Tsetungs lære og rådførte sig med deres egen erfaring, og kom til det resultat, at det ville betyde følgende ulemper: En lang tur mellem hjem og arbejde; forøget afstand mellem land og by; og det ville afskære arbejderne familier fra kollektivt, produktivt arbejde. En sådan plan ville bare betyde, at man byggede en by med problemerne fra byforurening.

Forslaget om at bygge en ny stor by blev forkastet. I stedet blev mere en hundrede små byer spredt over et enormt område, bygget mellem udvindelsesarealerne. Arbejderne kan således bo i nærheden af deres arbejde, og familierne kan

blive organiseret til at arbejde på den omkringliggende jord. Sidstnævnte har nu opdyrket mere end 10.000 hektarer, hvorpå der er blevet produceret tusindvis af tons hvede og grøntsager årligt. Sådanne byer med simple, praktisk beliggende beboelser skaber ikke kun et sundere miljø for arbejderne at leve i, men skaber også forbindelsen mellem industri og landbrug - land og by.

Ombygning af gamle byer

Gamle industribyer bliver gradvis omformede. Tag Shanghai for eksempel, hvor imperialistiske kapitalister før befrielsen byggede fabrikker for at udplyndre og udbytte den billige arbejdskraft. Fabrikkerne, som var placeret ind imellem de steder, hvor arbejderne levede, udspyrede deres giftige røg, udtømte deres affald uden tilladelse, og skabte en meget usund atmosfære. Efter befrielsen begyndte folkets regering at omskabe Kinas største by til en ny, socialistisk by. Det første skridt bestod i at tildække de åbne kloakker og bygge boulevarder ovenpå dem. Trehundrede elendige slumarealer blev revet ned, og nye "arbejderlandsbyer" blev bygget på tomten og skaffede nye hjem til mere end en million mennesker. Et sekundært mål var at regulere fordelingen af industrien. Omkring 1000 fabrikker, lokaliseret nær beboelseskvarterer, blev betragtet som særdeles skadelige. Disse var små fabrikker, som brugte primitive maskiner og tilbagestående, teknologiske processer. Under den første

femårsplan (1953-1957) begyndte re-
geringen at flytte de fleste af dem
udenfor byen og at modernisere dem
for at mindske forureningen, forbed-
re arbejdsbetingelserne og lette pro-
duktionen.

Når nye industriområder bliver op-
ført, sker det udenfor byen. Nye
industriområder for kemisk industri,
elektriske maskiner, instrumenter og
måleapparater, stålværker og olieraf-
finaderier er blevet opført indtil 20
km fra byen. En "stødpudezone"
mellem dem og byen hjælper til med
at nedsætte forureningen i den indre
by.

Brugbart spild

Fuld udnyttelse af affald - at omdanne
det skadelige til det nyttige - er et
andet vigtigt mål. Nogle fremskridt
er blevet gjort på dette område. Af-
faldsgas fra olieraffinaderier blev
tidligere sendt ud i luften. Nu genvin-
der mange kemiske fabrikker nyttige

kemikalier, som bruges til fremstil-
ling af for eksempel syntetiske fibre,
gummi, plastic og kemisk kunstgød-
ning. Kulstykker og slagger, som
tidligere, når de blev udtømt, optog
enorme landbrugsarealer, bliver nu
brugt i produktionen af kemisk rå-
materiale, kunstgødning, cement,
mursten og ildfaste materialer. Fra
de giftige affaldsgasser fra fremstil-
lingen af ikke-jern metaller genvin-
des store mængder svovlsyre. Ad-
skillige hundrede produkter frem-
stilles nu af affaldet fra produktio-
nen af kemikalier, insecticider, far-
maceutica og fra den lette industri.
Genvindelsen og udnyttelsen af affal-
det er en integreret del af national
planlægning for den fundamentale op-
bygning. Det er nødvendigt, at pro-
jekter til dette formål går i funktion
samtidig med nye fabrikker og mi-
ner. Industriafdelinger arbejder
sammen med forsknings-enheder
for at forbedre produktionen og for
at reducere og fjerne forurening.

Der bliver også forsket for at mod-
virke den skade, som forårsages
af vedblivende sundhedsfarer og
for at finde behandling til sygdom-
me, forårsaget af dem.

I vort land er alt, hvad der gavner fol-
ket, landet og helheden, givet højeste
prioritet i alt, hvad der gøres.

Derfor tildeler nogle områder og virk-
somheder en vis del af deres kapital
til behandlingen af spildevand og andet
affald. Dette giver dem måske en rin-
ge eller ingen profit, men ud fra hel-
hedens synspunkt om at forebygge for-
ureningen af luft, floder og vandre-
sourcer, at beskytte vandenes dyre-
liv og at støtte landbruget betyder det-
te faktisk et virkeligt stort udbytte.
Derfor gør disse afdelinger det så
beredvilligt.

Den nordvestlige farmaceutiske fa-
brik bekymrede sig engang kun om
sit eget produktionsbehov og om øko-
nomiske betragtninger og tænkte me-
get lidt på helhedens interesser.

Under kulturrevolutionen organise-

rede fabrikkens revolutionskomite arbejderne og teknikerne for at løse problemet med forurening. En syre, som tidligere blev sendt ud i spildevandsledningerne, som havde deres udløb i forstæderne, bliver nu brugt til at fremstille kunstgødning; et skadeligt biprodukt fra produktionen af chloromycetin tjener nu som basis for et herbicid. I de sidste to år har fabrikken fundet mere end 300 slags brugeligt materiale, som kan genvindes fra spild. Fra de godt hundrede, som nu bliver anvendt, har man genvundet 4.000 tons kemisk råmateriale.

Alt for folket

Arbejdet med at eliminere farerne ved industriens affald er en forening af mange bestræbelser. Problemet kan

kun løses ved at vække masserne til en aktion. Ledende kadrer og teknikere i fabrikker, miner og industrivirksomheder arbejder nøje sammen for at udforske skader, som skyldes spild, deres kilders sikkerhedsgrænser, og hvordan man kan forhindre dem. Mange vanskelige spørgsmål er blevet løst med simpelt udstyr ved at kombinere moderne metoder med kendte, hjemlige metoder.

Peking, Shanghai, Shenyang og andre byer mobiliserer nu masserne for at genbygge dampkogere og installere simpelt udstyr, som kan fjerne flyveske.

Fra egen erfaring er det kinesiske folk opmærksomt klar over, at kun ved at bygge en uafhængig national industri kan folkets levestandard hele tiden forbedres, og landet blive stærkt og rigt. Industriel vækst må nødvendigvis give

større miljøproblemer. Social fremgang og teknologi kan hjælpe på deres løsning, men vi tror imidlertid, at nøglen til løsningen er massernes handlinger, hvilket vil sige, at man i fuld udstrækning bruger deres initiativ og klogskab efter princippet "alt til folkets bedste".

Alle giver en hånd med

Kina har gjort nogle fremskridt for at bortskaffe forurening, men vi har stadigvæk ikke megen erfaring. Og selv når gamle problemer med affald er løst, vil brugen af nye materialer, teknologiske processer og teknik og fremstillingen af nye produkter skabe flere problemer. At standse miljøforureningen er virkelig et langtidsprojekt.

Oversættelse Poul B. Eriksen

Miljøloven

Således opfatter en af miljøministeriets medarbejdere Jørgen Hübertz Olsen fra miljøstyrelsen den nye miljølov.

En skrap eller en svag lov?

Jens Kampmann kaldte sit lovforslag for verdens skrappeste miljølov. Kritikere har sagt, at lov nr. 372 af 13. juni 1973 om miljøbeskyttelse er en meget svag lov, der viser Industrirådets store indflydelse på lovens tilblivelse.

Personligt synes jeg, at følgende betegnelse fremsat under valgkampen er mere rammende: "en samling gummiparagraffer". Loven er nemlig hverken skrap eller svag - den er en ramme for, hvilke myndigheder, der kan gøre hvilke ting for at beskytte den omhandlede del af miljøet. Magten til at udfylde denne ramme med regler, normer, godkendelse af industrier, påbud om placering eller rensning, forbud osv. er især lagt i hænderne på politisk ansvarlige myndigheder, såsom kommunalbestyrelser, amtsråd og ministeren. Om disse vil administrere skrap eller svagt afhænger i høj grad af befolkningens vilje.

Hvilket miljø skal beskyttes?

Loven omhandler især beskyttelse af det ydre miljø eller omgivelserne mod forurening. Ordet miljø bruges også om mange andre forhold: arbejdsmiljø, boligmiljø, bymiljø, socialt miljø, som imidlertid ikke omfattes af denne lov.

Selv om loven har visse positive virkemidler såsom planlægning af miljøets kvalitet, er den dog hovedsagelig en restriktiv lov - en lov om bekæmpelse af forurening. Loven er således kun indirekte anvendelig mod problemer som udtømmning af ressourcerne og forholdet til u-landene.

Hvilke myndigheder?

Når miljøbeskyttelsesloven træder i kraft, forsvinder 2 af de hidtil vigtigste myndigheder på forureningsområdet. Sundhedskommissionerne er uafhængige lokale organer med blandet politisk-sagkyndig sammensætning. De har hidtil haft deres hovedvirke indenfor beskyttelse mod forurening af grundvand og mod lugt- og støjgener fra forurenende virksomheder. Landvæsenskommissionerne, af hvilke der er 32 foruden de 6 overlandvæsenskommissioner, består af en dommer og 2 lægmænd, hvortil kommer den tilkaldte teknisk sagkyndige og fiskerisagkyndige. Denne domstol nedsættes fra sag til sag for at dømme, om spildevandsudledning kan tillades i overensstemmelse med vandløbslovens regler. For fremtiden samles ansvaret hos kommunalbestyrelser og amtsråd. Det er meningen, at kommunerne skal behandle hovedparten af forureningsagerne, men dette må fraviges i 2 tilfælde: hvor kommunen selv er ansvarlig for forureningen (f. eks. fra kommunale rensningsanlæg eller lossepladser), og hvor forureningen har en sådan rækkevidde, at den i vidt omfang mærkes i andre kommuner (f. eks. større spildevandsudledninger, kraftværker eller lufthavne). På centralt plan vil miljøstyrelsen blive den dominerende instans. Ganske vist står der i loven mange steder "ministeren for forureningsbekæmpelse" (hvilket nu skal læses som miljøministeren), men dels er miljøstyrelsen ministerens rådgiver, dels kan ministeren efter paragraf 45 delegere opgaver til miljøstyrelsen. Mellem lovforslagets første fremsættelse i foråret 1972 og den anden i

februar 1973 er der sket en indføjel-se af endnu en myndighed: miljøankenævnet. Begrundelsen var, at ministeren ikke burde have hjemmel til både at lave alle reglerne indenfor lovens rammer og selv være sidste instans til at tolke disse regler (bortset fra ombudsmanden og de normale domstole). Til gengæld måtte man så fravige princippet om, at loven skulle administreres af politisk ansvarlige myndigheder på grund af emnets klart politiske indhold. (I øvrigt behandles miljøankenævnet andetsteds i dette nummer).

Hvilke virkemidler?

En af lovens hovedhjørneste er godkendelse af særligt forurenende virksomheder i medfør af lovens kapitel 5. De særligt forurenende virksomheder er defineret på en liste, der er bilagt loven, og som omfatter næsten alle industribrancher, en række håndværksbrancher og visse offentlige anlæg. Sådanne virksomheder må ikke etableres eller udvides uden en forudgående tilladelse, hvori der både tages hensyn til placeringen og til indretningen - herunder støjdæmpning, skorsteneshøjde, rensningsanlæg, affaldsdeponering og hele kontrollen hermed. Der kan stilles en lang række vilkår ved godkendelsen, f. eks. en tidsbegrænsning, men til gengæld er virksomheden sikret en vis arbejdsfred indenfor vilkårenes ramme. Naturligvis kan myndighederne skride ind og eventuelt forlange virksomheden fjernet, hvis godkendelsens krav ikke overholdes (lovens paragraf 42), ligesom der kan nedlægges umiddelbart forbud ved overhængende, alvorlig fare for sundheden (paragraf 44, stk. 3). Men bortset herfra er virksomheden som nævnt sikret mod påbud og forbud, så længe forureningen ikke går

væsentligt ud over det, som blev lagt til grund ved godkendelsen, og så længe virksomheden ikke udvides eller ændres.

De bestående virksomheder skal overholde de krav, som i sin tid er fastsat af sundhedskommisionerne. Gør de ikke det, eller medfører de i øvrigt forurening, kan kommunalbestyrelsen meddele forbud eller påbud om afhjælpende foranstaltninger. Der er endvidere åbnet mulighed for, at ministeren kan påbyde enkelte bestående virksomheder eller hele branchegrupper heraf at søge om en godkendelse. Udledning af spildevand til vandløb, søer eller havet kræver fremover altid en tilladelse efter lovens kapitel 4. Bortset fra, at landvæsenskommissioner og overlandvæsenskommissioner afløses af amtsråd og miljøstyrelse (samt miljøankenævn), vil mange af de nugældende forhold fra vandløbsloven fortsætte uændret. Det gælder f. eks. afholdelse af offentlige forhandlingsmøder efter offentlig fremlæggelse af projekterne. Detaljerede regler herom står imidlertid ikke i selve loven, men uddybes i bekendtgørelser og cirkulærer fra miljøministeriet. Sådanne er for tiden under udarbejdelse og vil blive udsendt i løbet af foråret 1974. I de senere år har en række kommuner udarbejdet kloakdispositionsplaner, som er forelagt landvæsenskommissionerne i forbindelse med godkendelse af betalingsvedtægter. Men det har som regel været meget skitsemæssige planer med hovedvægten på kloakerne og afskærende ledninger samt "en eller anden" form for rensning. De planer, som skal udarbejdes efter lovens paragraf 21 og godkendes af amtsrådene, skal baseres på en kvalitetsplanlægning for recipienterne og skal centreres om den nødvendige spildevandsrensning. Regler om kvalitetsplanlægningen findes dels i paragraf 8, dels i kapitel 9. På grundlag af oplæg fra kommunerne skal amtsrådene udarbejde planer for kvaliteten - eller renhedsgraden - i de forskellige dele af det

ydre miljø. Der skal herved tages hensyn til omgivelsernes sårbarhed over for forurening samt de ønskede anvendelsesmuligheder for miljøet. Disse bestemmelser må ses i nøje sammenhæng med loven om lands- og regionsplanlægning, der nu også henhører under miljøministeriet, og som ligesom lov om miljøbeskyttelse tænkes sat i kraft den 1. april 1974. Regionsplanloven har nogle helt klare krav om alternative planskitser og om offentlighedens medinddragelse, som må gælde tilsvarende for miljø-

Kapitel 5.

Særlig forurenende virksomheder m. v.

§ 35. Virksomheder, anlæg eller indretninger, der er optaget i bilaget til loven, må ikke anlægges eller påbegyndes, før godkendelse hertil er meddelt. De nævnte virksomheder, anlæg eller indretninger må ikke udvides eller ændres bygningsmæssigt eller driftsmæssigt på en måde, som indebærer forøget forurening, for udvidelsen eller ændringen er godkendt.

Stk. 2. Ministeren for forureningsbekæmpelse kan foretage ændringer i bilaget.

Liste over virksomheder, anlæg og indretninger, som er omfattet af lovens kapitel 5.

A. Fremstilling og forarbejdning af jern, stål og metaller.

1. Jernværker, stålværker og stålvalseværker.
2. Jernstøberier, stålstøberier og metalstøberier.
3. Anlæg og virksomheder for overfladebehandling af emner af jern, stål eller metal.
4. Stålskibsværfter.
5. Maskinfabrikker og -værksteder.
6. Sænksmedjer, blikvarefabrikker og trådspinderier.
7. Kedelsmedjer, beholder- og rørfabrikker.
8. Elektrotekniske virksomheder, herunder kabelfabrikker og akkumulatorfabrikker.*

B. Udvinning og forarbejdning af kalk, ler, sten, grus, kul og lignende.

1. Minedrift.
2. Cementfabrikker, kalk- og mørtelværker samt teglværker.
3. Glasværker og glas- og mineraluldsfabrikker.
4. Grusværker, stenknuserier, fabrikation af vejmaterialer og kalcineringsanlæg (jfr. C. 4.).
5. Cementstøberier og betonblandierier.
6. Virksomheder til fabrikation af porcelæn, fajance og lervarer (herunder kaolinslemmerier)*.

C. Behandling af mineralolie, mineralolieprodukter, asfalt, naturgas og kul.

1. Anlæg for raffinering af mineralolie.
2. Anlæg for behandling og oparbejdning af naturgas.

fremstilling af bituminøse vejmaterialer (jfr. B. 4.).

5. Tagpapfabrikker.
6. Anlæg for oparbejdning eller destruktion af spildolie og andet affald af raffinaderiprodukter.
7. Lagre over 12 m³ af flydende gas.
8. Formbrændselsfabrikker (herunder fremstilling af tørvestrøelse).

D. Kemisk fabrikation.

1. Anlæg for fremstilling og oplag af organiske og uorganiske grundkemikalier.
2. Petrokemisk industri.
3. Kunstgødningsfabrikker og oplag af nitratholdige gødninger over 500 tons.
4. Medicinalvarefabrikker.
5. Anlæg for fremstilling af farve- og tilsetningsstoffer til bl.a. levnedsmiddelindustrien.
6. Anlæg for fremstilling af pesticider.
7. Sæbe-, vaskemiddel- og rengøringsmiddel-fabrikker.
8. Farve- og lakfabrikker.
9. Fotografisk industri og fremkalderanstalter.
10. Anlæg for oparbejdning eller destruktion af affald af kemikalier og af opløse- og rensningsmidler samt for destruktion af affald i øvrigt fra kemisk industri.
11. Virksomheder for aftapning og pakning af ovennævnte kemikalier, jfr. D. 1.-10.
12. Virksomheder for trykstøbning, presning og ekstrudering af plastvarer.*
13. Limfabrikker.

E. Opbehandling af vegetabiliske råvarer.

1. Cellulose- og papirfabrikation.

del, som hedder tilsyn og kontrol. Det er som hovedregel kommunalbestyrelserne, der skal være tilsynsførende, bortset naturligvis fra tilfælde, hvor kommunerne selv er forurenere. Lovens princip om, at forurenere betaler, betyder også at den løbende driftskontrol skal betales af forurenere, og oplysningerne derpå stilles til rådighed for myndighederne, som desuden udtager stikprøvekontrol.

Hvorledes påvirke beslutningerne?

Borgerne vil som ovenfor nævnt have mulighed for at påvirke flere af de beslutninger, som skal tages i medfør af den nye lov: ved de offentlige møder om spildevandsprojekter eller paragraf 21-spildevandsplaner eller ved offentlighed i henhold til regionsplanloven, og herunder miljøkvalitetsplanlægningen.

Men borgere eller miljøbevidste grupper kan også gennem undersøgelser gøre tilsynsmyndighederne (især kommunerne) opmærksomme på uacceptable tilstande.

Endelig kan "enhver, der må antages at have en individuel, væsentlig interesse i en sags udfald" (jfr. lovens kapitel II) indgive klage over samtlige afgørelser, der træffes (eller ikke træffes) af kommunalbestyrelser eller amtsråd. En landsorganisation er således ikke klageberettiget, med mindre den bemyndiges til at føre sagen for en lokalgruppe eller en lokal borger "med væsentlig, individuel interesse i sagens udfald".

I øvrigt agter miljøstyrelsen i løbet af foråret 1974 at udsende pjecer om miljøbeskyttelsesloven, dels til kommuner og til erhvervene, dels til borgerne. I sidstnævnte vil man forsøge at klarlægge borgernes forhold til loven nærmere, når det til den tid vil være fastlagt, hvilke bekendtgørelser, normer og tidsterminer, der måtte gælde da.

Ankenævnet

Vi vil dels give en kort beskrivelse af den nye miljølov og dels beskæftige os med omstændighederne omkring dens tilblivelse.

Det første forslag til lov om miljøbeskyttelse blev fremsat den 18. maj 1972 af miljøminister Jens Kampmann. Loven har som formål at forebygge og bekæmpe forurening af de ydre omgivelser for at beskytte menneskers levevilkår og bevare et alsidigt dyre- og planteliv. Når hensynet til dyre- og plantelivet er fremhævet, sker det ud fra et økologisk synspunkt, idet selv mindre påvirkninger kan medføre overordentlig store skader på naturens balance.

Loven er en såkaldt rammelov, der giver ministeren mulighed for at skride ind overfor og fastsætte regler for forureningen. Det gælder f. eks. for luftens indhold af forurenende stoffer, kvaliteten af overfladevandet, virksomhedsforurening m. m. Loven gælder for al virksomhed, der kan medføre forurening, og forureningsreglerne kommer til at gælde for hele landet. Der indføres et forhåndsgodkendelsessystem for særlig farlige virksomheder. Det vil sige, at der skal indhentes godkendelse hos amtsrådet ved opførelse af nye anlæg eller ved udvidelse af eksisterende fabrikker. Dette gælder for en række virksomheder, der er opført i et bilag til lovforslaget, f. eks. kemisk industri, fødevareindustri, jern- og metalfabrikation. Det fastslås i bemærkningerne, at det er et princip, at den, der forurenere, skal betale for rensningen. Det vil sige, at det i vid udstrækning bliver erhvervslivet og kommunerne, der kommer til at bære udgifterne ved opfyldelse af de kommende forureningsbegrænsende

foranstaltninger.

Alt i alt virkede forslaget sympatisk, omend en nøjere vurdering afhænger af den kommende administration og fastsættelse af grænserne for forureningen.

Det var så meningen, at dette miljølovforslag skulle diskuteres offentligt i løbet af sommeren 1972 og "krydres med folkelig iderigdom", hvorefter der i den følgende folketingssamling skulle komme et nyt miljølovforslag. Den offentlige debat udeblev, men der blev den 25. januar 1973 fremsat et udvidet forslag. Udvidelserne var især sket efter "meget indgående drøftelser" med erhvervsorganisationerne og de kommunale organisationer, og miljøministeren roser i sin fremlæggelsestale organisationerne for en betydelig arbejdsindsats.

Det andet miljølovforslag var udvidet med to kapitler om vandforurening, som vi vil lade ligge i denne sammenhæng og især koncentrere os om to andre nyskabelser. Den ene er en udvidelse af formålsparagraffen og det andet er et miljøankenavn.

1) Formålet findes udtrykt i paragraf 1, og formålet er det samme som i det første forslag, men nu er der kommet en tilføjelse:

"Ved bedømmelse af omfanget og arten af foranstaltningerne til forebyggelse og imødegåelse af forurening skal der på den ene side lægges vægt på de ydre omgivelsernes beskaffenhed og forureningens virkninger på disse og på den anden side den samfundsmæssige nytte af den virksomhed, der er nævnt i paragraf 2, og omkostningerne ved beskyttelsesforanstaltningerne". I paragraf 2 omtales de samme virksomheder som i det første forslag.

I fremlæggelsestalen til det andet lovforslag, fremhæver Kampmann, at denne tilføjelse skyldes erhvervsorganisationerne, især Industrirådet. Hvis man er realistisk, understreger erhvervslivet, må man vurdere miljøspørgsmål ud fra en samfundsmæssig helhedsvurdering. En helhedsvurdering er der iøvrigt ikke lagt op til i lovforslaget, der f. eks. omhyggeligt undgår at medtage arbejdsmiljøproblemerne. Det er dog ikke sådanne forhold erhvervslivet tænker på, når de peger på betydningen af en helhedsvurdering. Erhvervslivet fremhæver de sædvanlige økonomiske overvejelser. Truslen om at nedlægge virksomheder er erhvervslivets vigtigste pressionsmiddel i dets forsøg på at bremse forureningsbekæmpelsen. Tilføjelsen til formålsparagraffen har dog først og fremmest sin berettigelse i loven som baggrund for en anden nyskabelse, nemlig miljøankenævnet.

2) Miljøankenævnet er en klageinstans for administrative afgørelser truffet af forskellige instanser f. eks. miljøstyrelsen og miljøministeren. En vigtig del af miljøankenævnet er personsammensætningen. Miljøankenævnets formand skal opfylde de betingelser, man kræver af en landsdommer. De øvrige medlemmer beskikkes ligesom landsdommeren af miljøministeren, dog således at han for halvdelens vedkommende skal rette sig efter indstillinger fra industrirådet, landbrugsrådet og landboforeningerne og husmandsforeningerne. Den anden halvpart af medlemmerne skal udpeges efter indstilling fra miljøstyrelsen. Af lovforslagets bemærkninger fremgår, at man har bestræbt sig på at få den fornødne sagkundskab i erhvervsøkonomisk og produktionsteknisk henseende. Til varetagelse af økologisk og miljøteknisk sagkundskab foreslås, at der udpeges personer med særlig sagkundskab om de emner der ved-

rører kommuner og disses aktiviteter på miljøbeskyttelsesområdet, f. eks. stadsingeniører, amtsvandsinspektører etc. Disse har ikke nødvendigvis økologisk indsigt. I miljøankenævnet får man således to interessegrupper: een der repræsenterer et erhvervsliv, der er bange for miljøpolitikens omkostninger; en anden, der i mange år har forsømt miljøopgaven. Mennesker, der i en række tilfælde er ansat i kommuner, der af økonomiske grunde er interesseret i at få problemerne til at se mindst mulig ud.

Kapitel 12.

Miljøankenævnet.

§ 75. Miljøankenævnet er klageinstans for administrative afgørelser i det omfang, det er fastsat i denne lov og i lovgivningen om miljøspørgsmål i øvrigt.

Stk. 2. Nævnet er i sin virksomhed uafhængigt af instruktioner om den enkelte sags behandling og afgørelse.

§ 76. Til miljøankenævnet kan påklages afgørelser efter § 14, stk. 1, og kapitel 5 truffet af miljøstyrelsen eller af ministeren for forureningsbekæmpelse i medfør af § 70, stk. 3. Det samme gælder afgørelser efter § 18 og § 25, hvis disse vedrører en kommunes eller en erhvervsvirksomheds spildevandsanlæg.

Industrirådet har gennemtruffet dette miljøankenævn. Industrirådet har blandt andet gjort det under henvisning til miljøministerens dobbeltrolle, dels som fastsætter af generelle regler for forureningsbekæmpelse og dels som den, der har den endelige afgørelse i konkrete sager. En dobbeltrolle generer imidlertid ikke Industrirådet, de både sviner og medvirker til at afgive dom om deres eget svineri.

Det hedder i forelæggelsestalen, at miljøankenævnet kan ses som en retsgaranti for den enkelte borger overfor erhvervslivet og myndighederne. Man kan spørge, hvor den enkelte borger kommer ind i dette miljøankenævn. Hvem skal repræsentere arbejderne, fiskerne, forbrugerne og deres rekreative behov?

Miljøankenævnet skal ifølge lovforslaget behandle visse sager af principiel karakter, men det fremgår af bemærkningerne at det har været vanskeligt at enes med Industrirådet om

at afgrænse kompetanceområdet. I sin endelige form har miljøankenævnet fået kompetance på alle centrale områder, der vedrører industriens og kommunernes forureningsforhold. Den 30. 5. 73 blev miljøloven vedtaget med socialdemokratiets og de konservative stemmer, mens socialistisk folkeparti, venstre og de radikale undlod at stemme. Forliget mellem socialdemokrater og konservative bygger dels på industrirådets nære medvirken ved udarbejdelse af det andet miljølovforslag og dels på nedsættelse af to udvalg. Det ene skal undersøge mulighederne for afskrivninger på op til 40% for investeringer i forureningsbekæmpelse og undersøge mulighederne for forskellige afgiftssystemer til finansiering af forureningsbekæmpelse, f. eks. afgift på brugen af vand. Det andet udvalg skal søge at hindre at lovligt etablerede virksomheder rammes urimelig hårdt af miljøværnsforanstaltningerne, og undersøge mulighederne for erstatning fra det offentlige. Venstre og radikale undlod at stemme for loven fordi de fandt den for vidtgående i forholdet til erhvervslivet. Socialistisk folkeparti undlod at stemme, fordi de fandt, at der var givet for store indrømmelser til erhvervslivet. Vi finder, at den indflydelse Industrirådet og erhvervslivet ved muldvarpevirksomhed har fået på miljøloven alvorligt har rokket ved de positive sider i loven. De forureningsbestemmelser, hvis fastsættelse er centrale for den fremtidige forureningsbekæmpelse, vil erhvervslivet have afgørelde indflydelse på gennem det nyoprettede miljøankenævn. Erhvervslivet har ingen interesse i at pålægge sig øgede økonomiske byrder gennem strenge forureningsbestemmelser. Konklusionen er for os, at industriens magt er større end en nok så forureningsbekæmpende minister og en nok så stor vilje i befolkningen til at gøre noget ved forureningen.

hs

Nitrat i spinat

Herhjemme savner miljø-bevægelsen i høj grad et eget uafhængigt laboratorium. I NOAH får vi stakkevis af henvendelser fra mennesker, som er utrygge ved forskellige produkter og ønsker at kende deres indhold af miljøgifte, og her står vi i de allerfleste tilfælde hjælpeløse.

Det koster dyrt at få foretaget undersøgelser hos Steins, og det nyoprettede andelsselskab "Dansk Miljøværn" lader heller ikke til at ville gøre det vederlagsfrit. I hvert fald blev et sådant forslag fra NOAH's side nedstemt på DM's generalforsamling i oktober.

Men det svenske Miljøcentrum, som udgiver bladet "Miljø och Framtid", har sit eget af stat og industri helt uafhængige laboratorium med fem ansatte forskere. Pengene kommer fra enkeltpersoner i miljøbevægelsen og fra fonds.

Allerede sidste år offentliggjorde "Miljø och Framtid" analyseresultater der viste meget høje nitratindhold i en række grøntsager (grønkål: 3.820 mg pr. kg, persille: 2.850 mg, grøn salat inderblade: 1.040 mg, yderblade: 5.190 mg og spinat: 2.461 mg pr. kg). For højt nitratindhold fandtes også i de tilsvarende biodynamisk avlede grøntsager, og begge steder skyldtes det overgødsning med

henholdsvis kunstgødning og naturlig gødning.

Verdenssundhedsorganisationen WHO har sat det daglige maximum for nitrat til 5 mg. pr. kg legemsvægt, d. v. s. at hvis en voksen person på mellem 50 og 100 kg spiser 200 g spinat, får vedkommende en dosis nitrat på mellem 5 og 10 mg pr. kg legemsvægt, altså over det tilladte. Hertil kommer, at mange andre daglige levnedsmidler såsom drikkevand, saltet kød og pålæg indeholder nitrat. Nitratets skadevirkning består i, at det kan omdannes til nitrit i maven. Nitrit er betydelig mere giftigt og kan i forbindelse med aminosyrer, som findes i proteiner både i den mad, man har spist og i ens egen mavesaft, danne nitrosaminer, der har vist sig at være kræftfremkaldende på forsøgsdyr.

Desuden formindsker nitrit de røde blodlegemers evne til at optage ilt, og det kan i sin yderste konsekvens føre til kvælning.

Især spædbørn er udsat for denne form for forgiftning, fordi deres mavesaft har et pH-indhold, som fremmer nitratsens omdannelse til nitrit, og både i Vesttyskland og USA er spædbørn døde af for højt nitratindhold i spinat og drikkevand. (Se iøvrigt artiklen "Nitrit" i NOAH 23-24).

Så meget mere urimeligt er det, at vi ikke engang har en lov, om hvad baby-mad må indeholde af miljøgifte og tilsætningsstoffer.

Men ved sin medvirken i forbrugerudsendelsen "Tæt på" i dansk TV fik Bjørn Gillberg fra Miljøcentrum taget hul på bylden. Inden havde han bedt os sende 20 glas spinatmos op til deres laboratorium. Resultatet af analysen af de to hold Plumrose spinatmos (købt henholdsvis i Århus og København) blev, at mosen indeholdt 106 mg nitrat pr. glas (130 g). Et 6 mdr.'s barn, der vejer ca. 7 kg, må ifølge WHO højst få 35 mg nitrat daglig (5 mg pr. kg legemsvægt) og får altså her tre gange så meget.

Dagen efter at Gillberg i TV-udsendelsen og på et pressemøde i NOAH havde bekendtgjort dette, trak Plumrose sin spinatmos tilbage fra detailhandelen, men man kan stadig købe spinatmos af andre mærker, som må formodes at indeholde lige så meget nitrat. Desværre var det kun Plumrose vi fik undersøgt - det var en fejl.

I Sverige har Statens Levnedsmiddelinstitut advaret mod at give spædbørn spinatmos på grund af nitratindholdet og det sælges ikke mere i Sverige. Mon det danske levnedsmiddelinstitut fortsat vil holde sin hånd over levnedsmiddelindustrien?

Farlige farvestoffer

Fjernsynet sendte 18/12 1973 udsendelsen "Man tager et hindbær" produceret af Steen Stub Wittrup. I denne udsendelse blev det på grundlag af analyser foretaget af Steins Laboratorium, gjort klart, at den danske levnedsmiddelindustri i vid udstrækning anvender de to syntetiske farvestoffer Amaranth (rødt) og Tartrazin (gult).

Consumer Reports, som udgives af Consumers Union, har i en artikel³⁾ diskuteret skadeligheden af Amaranth. Konklusionen var, at man frarådede kvinder i den alder, hvor de kan få børn og specielt kvinder i de første tre måneder af et svangerskab, at drikke læskedrikke, der er farvet med Amaranth.

Tartrazin er ifølge den danske positivliste tilladt i fødevarer i koncentrationer, der er så høje, at man let kommer til at indtage doser, der er større end dem, som ved kliniske forsøg har vist sig at kunne fremkalde allergi- og astmaanfald.

Amaranth blev påvist i følgende produkter:

1. Ribena	Beecham Scandinavia A/S
2. Ekstra Fin Kirsebærvin	Svendborg Vinkompagni AMBA
3. Irma Limonade	Irma
4. Tropic Hindbærmarmelade	Margarineselskabet -Solofabrikken.
5. Rødkål	Irma

Tartrazin blev påvist i følgende produkter:

6. Tuborg Citron	Tuborg
7. Beauvais Orangeade	Beauvais-Plumrose A/S
8. Rena Budding (rom)	P. Baunsgård
9. Havbøf	Dansk Dybfrost A/S
10. Dameskrå	Chokonord A/S
11. Valencia Cake	Nordisk Bisquits Copenhagen

Amaranth + Tartrazin blev påvist i følgende produkter:

12. Rød Squash	Ceres
13. Winner Hindbærmarmelade	Svendborg Konserverfabrik AMBA
14. Chocolate Creams	Engelsk-Dansk Bisquits Fabrik

Disse 14 produkter var blandt 25 tilfældigt udvalgte røde og gule levnedsmidler.

Det fremgik ikke af emballagerne, at disse fjorten levnedsmidler var farvet med Amaranth og/eller Tartrazin. Indholdet af farvestof var ikke deklareret på produkterne 2, 6, 8, 9, 11 og 12.

Amaranth har ved rotteforsøg vist sig at være embryotoksisk, det vil sige skadende på fostre i disses tidlige udviklingsstadier^{1,2)}. Det ansete amerikanske forbrugertidsskrift

Amaranth er ifølge den danske positivliste⁴⁾, der kom 1/7 1973, kun tilladt til farvning af spiritus og krebsdyr. Grunden til, at Amaranth alligevel kan påvises i mange levnedsmidler, skyldes at positivlisten først træder i kraft i detaildet 1/7 1975.

Tartrazin har vist sig at kunne udløse nældefeberanfald hos halvdelen af de personer, der lider af tilbagevendende nældefeber⁵⁾. Det er endvidere vist, at Tartrazin kan give anledning til astmaanfald⁶⁾.

Tartrazin forekommer i følgende midler mod astma og allergier:

1. Tavegyl	Sandoz
2. Aprobit	Erco
3. Allersan	Pharmacia
4. Neophyllin	Pharmacia

På baggrund af de ovenstående oplysninger tillader vi os at stille følgende spørgsmål, som vi gerne vil have udtømmende svar på:

Hvorfor er det tilladt at sætte allergifremkaldende og fosterskadende kemikalier til danske levnedsmidler?

Med hvilken begrundelse farves levnedsmidler i det hele taget?

Hvorfor skal det vare hele to år før forbrugerne mærker følgerne af positivlisten?

Hvordan kan det gå til, at man i danske butikker kan købe levnedsmidler, som er tilsat farvestoffer uden at dette er angivet på emballagen?

Hvad er formålet med at tillade farvning af medicin, som anvendes mod astma og allergier med farvestoffer, som ved kliniske forsøg har vist sig at fremkalde netop astma og allergier?

Referencer

1. T. F. X. Collins, J. McLaughlin and G. C. Gray. Teratology studies on food coloring. Part I Embryotoxicity of Amaranth Food and Cosmetics Toxicology vol 10 no 5 okt 1972 p. 619-24
2. A. J. Shtenberg, E. V. Gavrilenko Vop. Pitan. 29 (2) 1970 p. 66-73
3. Red food coloring, how safe is it? Consumer Reports, feb 1973 p. 130-33
4. Fortegnelse over godkendte tilsætningsstoffer til levnedsmidler og deres anvendelse. (Positivlisten) Statens Levnedsmiddelinstitut, jun 1973
5. L. Juhlin, G. Michaelson Läkartidningen vol 70 no 14 1973 p. 1411-13
6. L. Rosenhall, O. Zetterström Läkartidningen vol 70 no 14 1973 p. 1417-19

NOAHs udgivelser pr. 15 december

"Nogle oplysninger om den jord, vi sammen lever på".

Ny udgave 1972, 140 sider illustreret. Pris kr. 10.-

Pædagogisk fremstilling af menneskers situation i U- og I-landene. Der er især lagt vægt på de forhold, der forringer miljøet og den sociale velfærd i det industrialiserede samfund.

"Det kunne være skønt".

1973, 104 sider illustreret. Pris kr. 8.-

En bog om trafik. Om bilens ødelæggende indflydelse på mennesker og det naturlige miljø, og om hvad den enkelte kan gøre.

"Miljøpolitik i EF".

1972, 45 sider. Pris kr. 3.- (ved køb af over 10 stk. kr. 2.-).

Påviser at "Løsningen af miljøproblemerne i EF ikke må anfægte det overordnede princip, der hedder økonomisk vækst.

"Forurening - tekst og tegninger".

1972, 48 sider. Pris kr. 4.50.

Et forsøg på at placere forureningsproblemerne i deres politiske sammenhæng.

"Fremskidt".

Barske tegninger om forurening.

1972, 40 sider. Pris kr. 6.-

"Det forurenede Japan". Udsolgt.

Revideret udgave under udarbejdelse. En advarsel til den del af verden, der følger samme udviklingsmønstre som Japan.

"Henning og hans have". Børnebog. 1972, 24 sider illustreret.

Pris kr. 7.-

fortsætter næste side.

"Hvad sker med verden". Børne-
bog. 1973, 20 sider illustreret.
Pris kr. 6.-

Bogliste

NOAH's EMNESERIE:

"Kviksølv, ressource, forbrug,
forurening".

Ny udgave 1972, 76 sider. Pris kr.
8.-.

Oversigt over kviksølvs globale
kredsløb. Kritisk belysning af de
tekniske og økologiske sider af
kviksølvproblematikken.

"Energi og udvikling i økosyste-
mer".

Ny udgave 1973, 185 sider illustre-
ret. Pris kr. 11.-

Bogen søger at bibringe en viden
om de overordnede økologiske sam-
menhænge, som giver mulighed for
at forstå de økologiske problemers
enorme dimensioner, samt en vi-
den om samfundet, som er en forud-
sætning for at ændre det, så bl. a.
de økologiske problemer kan løses.

"Om grænser for vækst, økologi og
klassekamp". 1973, 48 sider.

Pris kr. 5.-

En diskussion som behandler mulig-
heden for at løse de økologiske pro-
blemer inden for det kapitalistiske
systemt rammer.

Alle bøgerne fås ved at indsende belø-
bet på giro 160039 til NOAH

"Dansk landbrug - økologisk belyst"
er en ny udgivelse i NOAH (pris kr.
34,50). Bogen er et gruppespeciale
på miljøkontrollinien ved Københavns
Universitet og har et omfang svarende
til 500 A4 sider. Bogen indeholder
en masse tekniske detaljer, som
næppe har interesse for en bred kreds.
Specialegruppen er da også gået i gang
med at lave en kortere og lettere til-
gængelig bog om de principielle pro-
blemstillinger i specialet. Denne
bog vil udkomme i NOAHs emneserie
i løbet af foråret/sommeren 1974.

I 1973 udkom der en række bøger om
ressource-, overbefolknings- og
forureningsproblemer. Vi bringer
her en liste over nogle danske udgi-
velser.

Andreasen, N.P.: "Falkevandring".
Høst & Søn 1973. 112 s. ill. En natur-
bog om den uddøende vandrefalk og
forureningen.

Bolinder, Erik og E. Magnussen: "Si-
likose". Fremad 1973. 32 s. Om
erhvervs sygdommen silikose.

Bolinder, Erik og E. Magnussen:
"Støj". Fremad 1973. 51 s. Vejled-
ning til bekæmpelse af støj og høre-
skader i industrien.

Brubaker, Sterling: "Mennesker,
ressourcer og miljø". Nyt Nordisk
1973. 168 s. Bogen gennemgår og
forsøger at klassificere de mange
slags forurenings- og miljøproble-
mer.

Brøndsted, H.V.: "År 2030". Lind-
hardt & Ringhof 1973. 120 s. Om
verdens overbefolkning og hvad der
må gøres for at bremse den.

"Er der nok?". Lindhardt & Ringhof
1973. 184 s. Om ressourceudnyttel-
sens problemer.

"Forureningens hvem - hvad - hvor".
Politiken 1973. 416 s. ill. En rede-
gørelse for forureningens omfang,
hvad der bliver gjort i bekæmpelsen
af den og hvad der mere kan gøres.

Fregert, S.: "Erhvervsbetingede hud-
sygdomme". Fremad 1973. 68 s.
Om faren for allergiske sygdomme
m.v. på arbejdspladsen.

Gjerløv-Knudsen, C.O.: "På vej mod
år 2000". J.H. Schultz 1973. 102 s.

Jordens svindende ressourcer, over-
befolkningen og forureningen vil ænd-
re vore levevilkår. Kan vi standse
udviklingen?

Henshaw, Paul S.: "Dagen i morgen.
Undergang eller utopia". Samlerens
Piccolobøger 1973. ca. 200 s.

Landell, Niels-Erik: "Fugledød - fi-
skedød - kviksølv". Spectator 1973.
140 s. Om forureningsproblemerne
i Skandinavien.

Magnussen, Egon: "Arbejdshygiejne".
Fremad 1973. 75 s. Kemiske og fysi-
ske faktorer på arbejdspladsen.

Munk, Anders: "Krisens konturer".
Rhodos Radius 1973. 152 s.

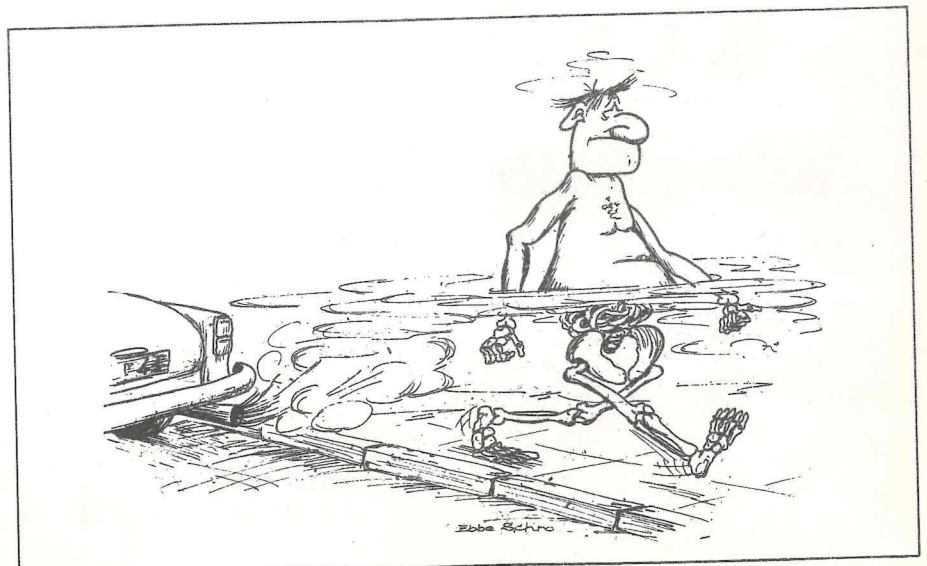
Nørskov Laursen, Sten: "Forurenings-
problemet". Gyldendal 1973. 104 s.
ill. Økonomi og miljøpolitik.

Palmstierna, Hans: "Besindelse"
Det danske forlag 1973. 142 s. Om
det elendige arbejdsmiljø for det store
flertal af mennesker, slummen der
breder sig, de tiltagende klassespæn-
dinger mellem rige og fattige, den sti-
gende befolkningstæthed, den fantasti-
ske miljøødelæggelse i de rige lande
og kernevåbentruslen. En appel til al-
le socialt bevidste.

"Praktisk viden om miljøgifte". Frem-
ad 1973. 336 s. ill. En analyse af miljø-
giftproblemet og veje til forurenings-
bekæmpelse.

Steen, Vagn: "Miljø?". Carit Ander-
sen 1973. ca. 130 s. ill. Et debatop-
læg med miljøleksikon.

Thorup, Jens: "Ferske vandes økolo-
gi". P. Haase & Søn 1973. 92 s. ill.
Om dyrelivet i ferske vande og dets
betingelser for at kunne udfolde sig,
og om forureningens følger.

Fra "Fremskidt". Se listen over NOAH-udgivelser side 15.